

НАСТАВНО–НАУЧНОМ ВЕЋУ
ПРАВНОГ ФАКУЛТЕТА УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

Одлуком Наставно–научног већа Правног факултета Универзитета у Београду, донетом на седници од 27. јуна 2016. године, одређени смо за чланове Комисије за преглед и оцену докторске дисертације кандидаткиње мр Александре Булатовић под називом: „Људска права у савременој политици борбе против транснационалног организованог криминала“. У том својству, Наставно–научном већу подносимо следећи

РЕФЕРАТ

О ЗАВРШЕНОЈ ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

1. Основни подаци о кандидату и дисертацији

1.1. Подаци о кандидату

Мр Александра Булатовић (рођена Ђорђевић) рођена је 6. марта 1971. године у Београду, где је завршила основну школу и Осму гимназију (данашњу Трећу београдску гимназију). Кандидаткиња је 1997. године дипломирала на Правном факултету Универзитета у Београду. Удата је и мајка једног детета.

На Средњоевропском универзитету у Будимпешти 2000. године одбранила је магистарску тезу насловљену: "The legal position of the Serbian national minority in Croatia: Standards of international law and realities on the ground" („Правни положај српске националне мањине у Хрватској: Стандарди међународног права и њихова примена“). Нострификација дипломе магистарских студија је извршена 2004. године, на Факултету политичких наука Универзитета у Београду.

Запослила се као истраживач–приправник у Институту за међународну политику и привреду 1998. године, где је радила до 2002. године, када је ангажује Канадска агенција за међународни развој да надзире спровођење Програма локалних иницијатива. Од 2003. године је запослена у Институту за криминолошка и социолошка истраживања, а од 2004. као истраживач–сарадник.

Мр Александра Булатовић је 2002. године је била члан радне групе Министарства правде за увођење нових инкриминација корупције у домаће кривично законодавство. У периоду од 2003. до 2011. године, учествовала је као истраживач и предавач у вишегодишњем пројекту обуке за јавне службенике у савременој антикорупцијској методологији и методологији борбе против организованог криминала који су спроводиле Шведска агенција за међународни развој и сарадњу и Влада Републике Србије. Била је члан редакције и извршни уредник стручног часописа о корупцији *Пулс* у периоду од 2001. до 2004. године и члан редакције академског часописа *Ревизија за безбедност* у периоду од 2007. до 2012. године.

Кандидаткиња је током своје досадашње професионалне каријере излагала на стручним скуповима у земљи и иностранству на теме у вези са људским правима са тачке гледишта правне теорије и позитивно–правне регулативе, спречавањем сукоба интереса и сузбијањем корупције, етичким питањима на нивоу јавне политике и на нивоу индивидуалних и колективних вредности, те превенцијом транснационалног организованог криминала и питањима људске безбедности.

Мр Александра Булатовић је поред претходно наведене магистарске тезе, написала и објавила следеће радове:

1. „Етика као елемент професионалне супкултуре у обавештајном раду”, *Култура полиса*, XIII(30), 2016, стр. 351–362.
2. Булатовић, А., Павићевић О., “The Concept of Therapeutical Jurisprudence and Well-being”, *Criminal Misdemeanor Sanctions and Measure: Imposing, Enforcement and Conditional Release* (eds. Stevanović, I., Batrićević, A.), Institute of Criminological and Sociological Research, Belgrade, 2016, стр. 321–330.
3. „Ресторативна правда и однос учиниоца и жртве”, *Темид*, 3–4, 2015, стр. 131–143.
4. „Етички аспект друштвене контроле: савремени дискурс о интегритету институција, корупцији и организованом криминалу”, *Криминал и друштво Србије* (ур. Благојевић, М., Стевановић, З.), Институт за криминолошка и социолошка истраживања, 2015, стр. 205–222.
5. „Тероризам као политичко–безбедносни проблем”, *Зборник радова Института за криминолошка и социолошка истраживања*, XXXIV(2), 2015, стр. 147–163.
6. Павићевић О., Булатовић, А., „Моралне основе друштвеног поретка и криминал” *Зборник радова Института за криминолошка и социолошка истраживања*, XXXIV(1), 2015, стр. 23–41.
7. „Учешће малолетника у активностима организованих криминалних група”,

- Малолетници као учиниоци и жртве кривичних дела и прекршаја* (ур. Стевановић, И.) 2015, стр. 377–386.
8. “Well–Being, Capabilities and Philosophical Practice”, *Philosophy and Society*, XXV(4), 2014, стр. 105–120.
 9. Булатовић, А., Кораћ, С. „Мањак етичке компетенције у јавној управи и људска безбедност”, *Зборник радова Института за криминолошка и социолошка истраживања* XXXIII(2), 2014, стр.145–163.
 10. “Philosophical Counselling as a Tool to Enhance Social Well–Being“, *Book of Abstracts: The 13th International Conference on Philosophical Practice* (ed. Фатић, А.), Institute for Philosophical and Social Theory and Faculty for Media and Communication, Belgrade, 2014, стр. 27.
 11. Булатовић, А., Кораћ, С., „Хоризонтална контрола интегритета и сузбијање корупције у јавним службама”, *Зборник радова Института за криминолошка и социолошка истраживања*, XXXII(1), 2013, стр. 149–165.
 12. Фатић, А., Кораћ, С., Булатовић, А., *Етика криминалистичко–обавештајног рада*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2013.
 13. Булатовић, А., Кораћ, С., „Фокусирање на организовани криминалитет као приоритет Европске уније”, *Превенција криминала и социјалних девијација: Европске и регионалне добре праксе* (урс. Благојевић, М., Стевановић, З.), Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2013, стр. 9–27.
 14. Булатовић, А., Кораћ, С., „Културна димензија етике безбедносног сектора”, *Зборник радова Института за криминолошка и социолошка истраживања*, XXXI(1), 2012, стр. 217–229.
 15. Фатић, А., Булатовић, А., “The Problem of Truth in War Crimes Trials”, *International Problems*, LXIV(1), 2012, стр. 34–52.
 16. Fatić, A., Korać, S., Bulatović, A., “Empathy in Diplomacy”, *The Review of International Affairs*, LXII(1142), 2011, стр. 5–13.
 17. „Италијанска икуства у борби против организованог криминала”, *Зборник радова Института за криминолошка и социолошка истраживања*, XXX(1–2), 2011, стр. 279–290.
 18. Фатић, А., Кораћ, С., Булатовић, А., *Етички стандарди за криминалистичко–обавештајни рад*, Центар за безбедносне студије, Београд, 2011.
 19. „Безбедносна етика и супкултура”, *Ревија за безбедност* V(1), 2011, стр. 55–65.
 20. „Однос раста криминала и недостатка социјалне стигматизације”, *Друштвени аспекти организованог криминала* (урс. Фатић, А., Бановић, Б.), Институт за међународну политику и привреду, 2011, стр. 461–71.

21. Кораћ, С., Булатовић, А., „Европско одбрамбено тржиште у настајању”, *Међународни проблеми*, LXIII, (1), 2011, стр. 7–23.
22. „Политика контроле организованог криминала: случај Турске“, *Зборник радова Института за криминолошка и социолошка истраживања*, XXIX(1–2), 2010, стр. 193–210.
23. „Питање о јавном овлашћењу—корен криминала белог оковратника”, *Социјална мисао*, XVII(4), 2010, стр. 75–86.
24. „Дифузија криминала „белог оковратника“ у транзиционим околностима: Осигуравајућа друштва и организовани криминал”, *Зборник радова Института за криминолошка и социолошка истраживања*, XXVII(1–2), 2008, стр. 183–201.
25. “Justice and reconciliation in the International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia”, *International Problems*, LX(1), 2008, стр. 31–46.
26. “Трансформација полицијског рада: криминалистичко–обавештајни елемент” *Зборник радова Института за криминолошка и социолошка истраживања*, XXVI(1–2), 2007, стр. 293–309.
27. Fatić, A., Bulatović, A., “Centralisation of Intelligence Agencies and the Role of Private Intelligence”, *CIPPI Papers*, Italian Centre for International Perspectives, Brussels, 2007, стр. 10–18.
28. “Обликовање политике сузбијања организованог криминала у Европској унији — значај ОСТА документа”, *Revija za bezbednost*, 4, 2007, стр. 12–16.
29. “Resentment and Terrorism: Roots and Fruits”, *Зборник радова Института за криминолошка и социолошка истраживања*, XXV(1–2), 2006, стр. 63–91.
30. Булатовић, А., Кораћ, С., (урс.), *Корупција и развој модерне српске државе*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2006.
31. Радовановић, Д., Булатовић, А. (урс.), *Корупција*, Центар за менаџмент и Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2005.
32. “SIGMA (Support of Improvement on Governance and Management)”, *Пулс*, јануар–фебруар 2004, стр. 37–38.
33. “Кривична одговорност државе у међународном праву: за и против”, *Правни живот*, IV(12), 2002, стр. 331–347.
34. “Омбудсман Европске уније”, *Преглед европског законодавства*, 2, 2002, стр. 21–23.
35. “Универзитет и корупција”, *Економска политика*, октобар 2002, стр. 27–8.
36. “Case–study on FRY’s situation from a security point of view”, *Collection of papers presented at the international conference Regional Security Cooperation in South–*

Eastern Europe 2000–2001, Democracy After Communism Foundation, November 2001, Budapest, стр. 58–62.

37. “Rule of law, justice and the Balkan’s pacification”, *International Problems*, LII(4), 2000, стр. 438–46.
38. “What can the socio–political NGOs really do in Serbia”, *Policy Advocate*, 1(2), 2000, стр.16.
39. “Rape warfare — hypotheses and theoretical truths”, *Montenegro Journal of Foreign Policy*, 3–4, 1998, стр. 97–102.
40. “Разлози за оснивање Хашког трибунала за злочине почињене на територији бивше Југославије”, *Правни живот*, IV(12), 1998, стр. 471–481.

1.2 Подаци о докторској дисертацији

Докторска дисертација кандидаткиње мр Александре Булатовић носи наслов „Људска права у савременој политици борбе против транснационалног организованог криминала”, има укупно 321 страницу текста А4 формата (фонт *Times New Roman* 12, проред 1,5, маргине 30 mm) и у потпуности је у складу са захтевима Универзитета у Београду у погледу форме и садржаја докторске дисертације. Докторска дисертација кандидаткиње мр Александре Булатовић има у оквиру тих 321 странице текста још једну страницу текста на којој је биографија кандидаткиње, као и сажетак на српском језику који има три странице текста, те резиме на енглеском језику на четири странице текста А4 формата (фонт *Times New Roman* 12, проред 1,5, маргине 30 mm). Садржај докторске дисертације је изложен на шест страница.

У дисертацији се налази насловна страна на српском и енглеском језику, страна са информацијама о ментору и члановима комисије, страна са подацима о докторској дисертацији на српском и енглеском језику, укључујући сажетке и кључне речи на српском и енглеском језику, шест страница садржаја, попис литературе на тридесетиједној страни и биографија ауторке на једној страни.

Истраживачку грађу за докторску дисертацију чине различити монографски научни радови, зборници радова, научни чланци, студије, уџбеници, званични документи, међународне конвенције и законски текстови.

Садржајем дисертације обухваћене су уводне напомене, осам поглавља и закључна разматрања, са укупно 769 фуснота у тексту, односно уз текст. Сви цитати су

коректни у техничком смислу. Списак цитиране литературе обухвата библиографске јединице.

2. Предмет и циљ дисертације

Предмет докторске дисертације је систематски приказ савремене академске дискусије о организованом криминалу. Тема докторске дисертације се темељи на оригиналној идеји, која је значајна за развој науке, јер проучавање садашњег степена развоја политике борбе против транснационалног организованог криминала до сада није систематски реализовано у Србији, а како је наша држава оријентисана на регионалне и међународне интеграције и како и иначе, настоји да свој правни систем унапређује у том смислу, анализирање елемената реформама безбедносног апарата је од великог како научног, тако и практичног значаја. Такође, у раду се указује на економске аспекте организованог криминала као неопходне за разумевање ове друштвено деструктивне појаве, те утврђивање будућих праваца за одређивање метода борбе против организованог криминалитета које би требало да се одвија кроз фокусирање процеса а не учинилаца.

Научна и друштвена оправданост бављења овом тематиком управо се темељи на значају бољег упознавања са специфичностима и модалитетима деловања организованог криминала у контексту трагања за адекватним одговором контролног апарата, а у циљу заштите од такве криминализације која би укључивала и промену перцепција самог фундамента уставноправног демократског поретка који почива на заштити приватности и читавом грозду других грађанских права која се изводе из фундаменталних људских права, те на општем значају људских права као појмовној подлози на којој почива уставноправни поредак савременог демократског друштва.

У дисертацији је изложено више прецизно развијених дефиниција од којих већина указује на аспекте организованог криминала који подразумевају делатност групе извршилаца који су активни у дужем временском периоду, чине различита кривична дела, и та активност има кључну међународну димензију која је схваћена врло широко. Она се може састојати у томе да су елементи извршења кривичног дела припремани у више земаља, или у земљи различитој од оне у којој је дело почињено, затим у томе да се дело чини у више земаља, да су учиниоци активни у више земаља, или пак да дело производи последице за више него једну земљу. Институционално

усвојене дефиниције организованог криминала садрже међународну димензију активности као обавезан критеријум да би се неко дело уопште могло класификовати као дело организованог криминала што указује да је организовани криминал као предмет академске и политичке расправе аутентично међународно безбедносно питање.

Сама појава организованог криминала у источној Европи била је повезана са пропустима у раду институција. Као и у Сједињеним америчким државама (САД), у којима се организовани криминал појавио пре свега као форма неинституционализоване заштите кроз такозвани „рекет“, у ситуацији када држава није била у стању да ефикасно заштити мала предузећа (па се отуда и најпознатији закон против организованог криминала, донет у САД и у примени и данас, назива *RICO*, или *Raketeer Influence Corruption Act*), и у источноевропским земљама организовани криминал је углавном почео као „рекет“, а развио се у праву индустрију наручених убистава, шверца наркотика, људи, нуклеарног материјала, а у својој најразвијенијој форми и у организовани сервис корупцију институција и преузимање контроле над деловима државног апарата. Другим речима, у својој напредној еволутивној фази, организовани криминал добија обележја државног тероризма.

Циљ научног истраживања ове докторске дисертације је био да трасира укупан еволутивни пут организованог криминала кроз основне принципе његовог развоја, основне унутрашње динамичке механизме, зависност од друштвених процеса и актуелних међународних питања, и да размотри начине борбе против организованог криминала и њихове последице на савремено демократско друштво и међународни систем, односно, тестирање лимита оправданости примене у раду описане методологије, као и разматрање пропорционалности и теоријског односа између сада већ традиционално прихваћених критеријума људских права и радикално измењених безбедносних потреба, које у већини западних земаља повећавају домен толеранције интрузивних обавештајних метода. Концепт људских права игра кључну улогу у овој расправи, јер се методе борбе против организованог криминала све више концентришу у врло узак спектар репресивних одговора који се, захваљујући сталној анализи и емпиријском тестирању, у већини земаља кристалишу у оно што се назива обавештајним полицијским радом.

Данас се савремена методологија борбе против организованог криминала заснива на криминалистичком обавештајном раду који је у сталној вези и међузависности са класичним међународним обавештајним радом. Стога је, захваљујући претњи од организованог криминала, комбинованој са претњом од тероризма, у току последње деценије дошло до праве ренесансе обавештајних служби у многим земљама, па оне данас играју водећу улогу у укупном полицијском раду и међународној безбедносној политици, иако на начин фундаментално различит од оног који их је избацио на површину током хладног рата. На челу развоја нове безбедносне политике борбе против организованог криминала данас су САД, и трендови које постављају њихове безбедносне структуре рефлектују се на политику готово свих других земаља које деле проблеме у вези са организованим криминалом. У тези су због тога представљени као методолошки узор институционални оперативни концепт у САД, као и његове последице и оперативни корелати у Европској унији која за Србију има непосредан значај имајући у виду процес европских интеграција у којима учествује.

Кандидаткиња убедљиво и квалитетно аргументује да занемаривање кључних социјалних, дакле, некривичних димензија организованог криминала као једну од кључних последица некритичког радикализовања разумевања организованог криминала као претње националној, а не само јавној безбедности. Идеја да се искључиво кривичним и контролним методама може сузбијати претња безбедности чији су корени социјални, психолошки или економски суштински је погрешна, и то погрешно разумевање се види у оним срединама у којима посебно радикалне репресивне методе постоје упоредо са стално растућим стопама организованог криминала. У дисертацији се дају бројни, детаљно образложени аргументи који указују да би потенцијал за достизање оптималног односа различитих мера унутар композитног модела институционалног супротстављања криминалу требало тражити у утврђивању равнотеже између потребе да се организовани криминалитет редукује и потребе да се не дозволи драстично кршење традиционално либерално схваћених људских и грађанских права.

Постављене циљеве научног истраживања ове докторске дисертације је кандидаткиња у потпуности остварила.

3. Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

Основна хипотеза докторске дисертације почива на констатацији да је организовани криминал заснован на тржишној логици, али да је суштински зависан од осталих типова криминала, који су структурно различити од њега и изучавају се као посебне врсте криминалитета, а да је предуслов за формирање криминалне организације у већини случајева је постојање конфликта у друштвеној структури. У свим случајевима, методолошки корак ка формирању добро структурираних криминалних организација могуће је идентификовати испитивањем како основних организационих веза између криминалних структура, тако и њихове динамичке везе у смислу сарадње и регрутне популе која у први план ставља социјално девијантне форме друштвене побуне. С друге стране, организовани криминал готово никада није форма друштвене побуне, чак ни первертоване (осим у случајевима када прераста у тероризам, али тиме престаје да буде организовани криминал у строгом методолошком смислу). Организовани криминал као „криминално предузетништво“ добро је позициониран да легитимизује и привидно легализује значајне аспекте своје делатности, и тај део методолошке еволуције му омогућава посебан статус као безбедносне претње. Тако постављена хипотеза је даље разрађена разматрањем превенције настанка и динамичког развоја криминалних структура као могућег начина да се делимично спречава развој организованог криминала, па се оно поставља у контекст алтернативних праваца развоја организованог криминала са циљем дефинисања ефективне политике спречавања настанка криминалних структура, као и путем истраживања емпиријских примера таквог његовог развоја.

Друга хипотеза коју је дисертација размотрила заснована је на идеји да је радикална трансформација, па и „револуција“, у схватању улоге имовине у контроли организованог криминала, сама по себи контроверзна. Конкретно, реч је о схватању имовине, посебно криминалне имовине за разлику од укупне имовине, у омогућавању перпетуирања делатности организованог криминала, и о политици одузимања криминалне (па и укупне) имовине као данас актуелној методи борбе против организованог криминала. У развоју политике одузимања имовине десила се права револуција од времена када је, у данашњој форми, та политика почела да се примењује у Италији на основу *Rognoni-La Tore* закона којим је омогућено одузимање имовине актера организованог криминала. Тај закон је, како су то детаљно објаснили криминолози са англосаксонског говорног подручја, имао јасан циљ не да конфискује

што већу количину криминалне имовине, него да натера актере организованог криминала да се „пензионишу” и да интегришу криминално стечену имовину у легалну економију тада неразвијених области Сицилије и јужне Италије, и то кроз такозване „пасивне инвестиције“, то јест не–контролне, мањинске пакете акција у предузећима. За разлику од времена доношења овог закона, савремена политика одузимања криминалне имовине има за циљ управо само одузимање, а не принуђивање криминалаца на легално инвестирање, а праће новца се у великом броју законодавствава санкционише оштрије него сама кривична дела којима је стечена криминална имовина која се „пере” инвестицијама. Ново схватање одузимања имовине свакако почива на разумевању чињенице да су криминалне инвестиције ретко уистину „пасивне“, чак и кад се састоје од мањинског власништва у предузећима, јер организовани криминал располаже начинима и спремношћу да утиче на рад предузећа и ван оквира закона. Истовремено, законска регулатива која омогућава одузимање имовине, али не са циљем да се имовина интегрише да не би била одузета, него управо са циљем да имовина буде одузета, тешко прави разлику између криминолошких категорија „криминалне имовине“ и „имовине учиниоца дела организованог криминала“. Та политика се све више базира на врло либералном приступу одузимања по критеријумима парничног, а не кривичног поступка и та контроверза је једним делом разрађена у литератури. Хипотеза о криминалној имовини и њеном одузимању подразумевала је разраду спорних питања, посебно у контексту могућих повреда људских права, услед чега би адекватан приступ могао бити једино пропорционалистички, тј. на плану одмеравања која количина одрицања од традиционалних грађанских слобода може евентуално бити оправдана.

Трећа основна хипотеза дисертације састојала се у поставци да је основни метод оперативне борбе против организованог криминала данас доминантна методологија „полицијског рада вођеног обавештајним радом“ (*intelligence-led policing*), која се у српским институцијама назива „криминалистичко–обавештајним радом”. Та методологија је фундаментално проактивна, за разлику од традиционалне методологије активирања полиције, која је суштински реактивна. Она је заснована на спречавању чињења кривичног дела, радије него на истрази и решавању почињеног кривичног дела. Стога је она подједнако интрузивна као класична обавештајна делатност, али се у организационом смислу и у смислу обуке разликује од класичне обавештајне делатности. Ова хипотеза је детаљно разматрана у дисертацији кроз структурне

реформе обавештајног рада, његово фокусирање путем нове методе криминалистичко–обавештајног рада, у којој предњачи британска полиција, и испитивањем ефеката и ризика за људска и грађанска права који проистичу из усвајања криминалистичко–обавештајног рада као доминантне форме полицијског рада уопште, не само у Великој Британији, већ и у свим другим развијеним европским земљама. У дисертацији су размотрани основни правци реформе традиционалног обавештајног рада у САД током почетних година XXI века чији је исход био формулисање криминалистичко–обавештајне методологије рада полиције, а затим и усвајање актуелних генеративних модела криминалистичко–обавештајног рада. Хипотеза је тестирана кроз разматрање логичких и емпиријских последица усвајања криминалистичко–обавештајног рада као основног модела борбе против организованог криминала.

Поред наведене три основне теоријске хипотезе, дисертација је детаљно испитала и бројна хипотетичка питања која директно произлазе из основних хипотеза и која су се јавила у току праћења линије аргументације, а која су релевантна за методолошки валидан закључак у погледу основних хипотеза.

Спроведеним истраживањем постављене хипотезе су у потпуности потврђене, а сви ставови кандидаткиње у односу на потврду хипотеза су ваљано и комплетно објашњени, те детаљно образложени.

4. Кратак опис садржаја дисертације

Докторска дисертација мр Александре Булатовић под насловом „**Људска права у савременој политици борбе против транснационалног организованог криминала**” има осам поглавља, односно глава, структурисаних на одговарајући начин, прилагођен логичном развоју теме истраживања, као и закључак у којем су наведени основни резултати истраживања.

У оквиру првог поглавља представљена су појмовна одређења организованог криминала у дескриптивном и нормативном смислу. Посебно се разматрају схватања организованог криминала у генеричком смислу, од прве дефиниције коју је дао Michael Maltz до савремене дефиниције усвојене у Уједињеним нацијама и Европској унији, која је преузета у бројним националним законодавствима, укључујући и Србију. Процес дефинисања организованог криминала је изузетно значајан у практичном смислу, јер је свака трансформација у схватањима основних

дефинишућих елемената организованог криминала као феномена производи директне последице у области политике борбе против организованог криминала.

Друго поглавље дисертације се бавити начинима формирања, унутрашњом структуром и развојем криминалних организација, као и данас доминантним аспектима њихове сарадње. Криминална организација је у свим дефиницијама организованог криминала представљена као основни субјект делатности. Она се, међутим, по својој природи мењала током развоја организованог криминала као феномена, па је од традиционалних типова строго хијерархијски устројених и структурно стабилних организација еволуирала до такозваног „мрежног модела” криминалне организације, у коме чланство, контролне и управљачке структуре и планирање делатности нису статичне категорије, што савремену криминалну организацију флексибилног, мрежног типа чини изузетно компликованим феноменом за откривање. Принцип: „што више хијерархије и правила, лакше откривање” основно је начело организационе трансформације савремених криминалних група. Оне се све више разгранављују у смеру флуидних подструктура од којих су неке легализоване као предузећа, не само у смислу фасадне улоге предузећа којима се прикрива делатност организованог криминала, него и као аутентична предузећа која су хоризонтално повезана са отворено криминалним структурама, али која своју делатност, у свом домену, обављају легално. У овом поглављу дисертације се детаљно размотрају основне организациони и динамички аспекте деловања криминалне организације, њен развој и данас доминантне форме.

Треће поглавље се бави питањем улоге имовине у генези, развоју и контроли организованог криминала. Његов садржај одговара опису друге основне хипотезе која је описана у ранијем делу овог извештаја, од разраде појма криминалне имовине, одређивања односа трансфера богатства у легитимној привреди и трансфера у организованом криминалу, до детаљног разматрања одузимања имовине као мере борбе против организованог криминала.

Четврто поглавље детаљно расправља најизраженије аспекте активности организованог криминала, пре свега аспекте који су предмет развијања активне контролне политике против организованог криминала. У поглављу је пре свега реч о трговини дрогом као традиционално интегративној форми за организовани криминал, и о прању новца као саставном делу савремене делатности организованог криминала. У овом поглављу дисертације се презентују модели прања новца, савремени криминолошки погледи на његов третман у модерном законодавству и пракси, и

анализира праће новца као индикатору присуства организованог криминала у начелу. Проблематика у вези са праћем новца је предмет велике пажње контролних агенција у свету, а неке форме политике борбе против ње су већ показале последице које допуштају научно основано закључивање. Конкретно, реч је о чињеници да се праће новца данас сматра не само једном фазом организоване криминалне активности, него и индикатором да се у некој трансакцији крије елемент организованог криминала. Стога праће новца представља „окидач” примене специјалних законских решења која се односе специфично на организовани криминал, и, као последица тога, често се санкционише оштрије него многа конкретна дела којима се генерише криминална добит. Наиме, праћем новца се не генерише криминални профит, осим у случајевима када финансијске институције намерно организују схеме масовног праћа новца као посебне форме банкарских услуга, и те услуге значајно скупље наплаћују од других банкарских услуга (попут примера тзв. „приватног банкарства“ који је обрађен у пракси Citybank, и који је био предмет бројних саслушања у Конгресу САД, али никада није процесуиран). Праћем новца, у начелу, легализује се већ стечени криминални профит, тако да је ствар актуелног тренда оштрије санкционисање праћа новца него дела којима се генерише сам криминални профит који се легализује, и поставља се оправдано питање о томе да ли је оно оправдано са тачке гледишта укупне друштвене опасности упоредно посматрано. У целини, нагласак на аспекту финансијских трансакција у организованом криминалу и на њиховом санкционисању производи нову врсту последица за традиционалну улогу апарата за борбу против криминала, од полиције до правосуђа, која је дефинисана као примарна борба за виши степен друштвене безбедности кроз примарно сузбијање дела која носе највиши степен друштвене опасности. Стављање нагласка на борбу против праћа новца у односу на делатности организованог криминала попут трговине дрогом, наручених убистава и киднаповања, или трговине људима ремети логику приоритета репресивног апарата, а скала санкција која оштрије захвата праће новца од поменутих кривичних дела ремети традиционално схватање смисла репресивне политике у контексту друштвене безбедности.

У петом поглављу дисертације теоријски се анализирају типова корупције и типова друштвене моћи, са посебним нагласком на структурне карактеристике друштвене моћи које их чине подложним утицају организованог криминала. Ова дискусија је методолошки и садржински различито дата у односу на већину

савремених расправа о корупцији, које обично фокусирају њен утицај на транспарентност управљања и на смањење укупне количине друштвеног богатства кроз повећање такозваних „трансакционих трошкова“ за грађане. Ти аспекти корупције су свакако битни за њено пуно разумевање, али нису кључни за однос између корупције и организованог криминала. У дисертацији се упућује да је аспект у коме је корупција кључна за организовани криминал заправо аспект манипулације друштвене моћи, о коме су писали пре свега криминолози англосаксонске традиције. Реч је о чињеници да је организовани криминал као општи феномен, у највећем броју случајева, изнутра мотивисан логиком профита, али је његова појавна форма у друштву повезана са настојањима да оствари што већу друштвену моћ, делимично кроз вршење утицаја на легалну економију, а великим делом и кроз контролу делова политичког система. У овом поглављу се и посебно представљају ставови појединих америчких аутора који пишу о предвидивим смеровима развијања организованог криминала кроз системско преузимање државе (у речнику европске криминологије „отмицу државе“ или „отмицу дневног реда институција“) и формирање такозваног „новог ратујућег ентитета“, који би представљала криминална организација која, контролом над једним делом државе, отворено ратује против легитимног дела државе, пре свега коришћењем коруптивних синергија, али и насиља. У великом делу савремене академске литературе о организованом криминалу с правом се полази од претпоставке да организовани криминал не би могао лонгитудинално деловати без структурне корупције држава. Анализа датих теоријских модела корупције, од оперативних до стратешких, показује да корупција није увек кривично дело, да она може бити само један од начина на који се врше иначе легални послови управљања, те да је манипулација структуре друштвене моћи инхерентно подложна криминогеном утицају, поготово када је реч о слабим државама и о организованом криминалу.

У шестом поглављу дисертације детаљно су анализирани стратегије „класичног“, реактивног, и проактивног, криминалистичко–обавештајног рада у борби против организованог криминала. Разматра се однос између криминалистичког обавештајног и класичног обавештајног рада, као и најновији општи смерови реформе обавештајне заједнице, руковођене променама у САД, које играју улогу водеће земље у развијању криминалистичко–обавештајног рада у свету. У поглављу је посебна пажња посвећена демократским последицама све либералније употребе обавештајних метода у раду полиције у свету.

У седмом поглављу тезе су темељно анализирани концепције људских права које су непосредно релевантне са заштиту уставних слобода у савременом демократском политичком друштву, и потом ће конкретне пројекције реформе контролне политике у односу на организовани криминал бити примењене на основне принципе заштите људских и грађанских права. Приказано је како се померају границе прихватљиве интрузије у традиционално заштићене области грађанских права, и како и организовани криминал с једне, и контролна политика, с друге стране, сужавају домен који традиционална теорија назива доменом „доминиона“, односно доменом политички дефинисаних људских права заштићених уставним механизмима и истовремено фактичком припадношћу политичкој заједници кроз држављанство и партиципативно припадање друштвеној заједници. Теоријски појмови људских права, посебно они повезани са савременим републиканским схватањем политичке заједнице и доминиона, употребљени су за конкретну анализу ширих димензија нове политике борбе против организованог криминала и улоге тзв. доминиона у „партиципативној“ или полиархичној демократији.

Осмо, последње поглавље дисертације разматра идеје о оптималном обликовању контролних стратегија за супротстављање организованом криминалу. Проактивни рад институција у превенцији организованог криминала данас је доминантан метод супротстављања организованом криминалу, иако је његово пуно формулисање и схватање још у току. Та методологија је усвојена „преко ноћи“, а њена теоријска обрада готово да није била ни започета онда када је започело примењивање неких од њених најконтроверзнијих аспеката. Стога је и данас литература о овом теми отворена за значајне нове доприносе као што је ова дисертација. Једна кључна димензија разумевања проактивног институционалног рада односи се на непосредне последице свих претходних разматрања у овој дисертацији, то јест на последице у сфери односа између репресивног и нерепресивног проактивног институционалног деловања. Наиме, када се говори о проактивној политици борбе против организованог криминала, реч је готово увек о троуглу: криминалистичко–обавештајни полицијски рад, специјална овлашћења (за полицију и тужилаштво) која иду руку под руку са тим радом, и евентуална посебна законодавна решења и правосудне структуре. У закључном поглављу се аргументовано указује да постоје и нерепресивни модели институционалног деловања против организованог криминала, и да су ти модели посебно у вези са једном димензијом организованог криминала која је обрађена у овој

дисертацији, а то је системска корупција. Укратко, у поглављу аргументовано да проактивни нерепресивни рад подразумева побољшавање квалитета доброг управљања у институцијама како би се деловало не на страну понуде услуга организованог криминала, него на страну потражње. Управо су наведени разлози потврђени у пракси социјално најбоље организованих држава северне Европе где има несразмерно мало организованог криминала који потиче са њиховог подручја (постоји увезени организовани криминал из остатка Европе), пошто за њега има мало тржишта. Смањивањем тржишта за организовани криминал побољшавањем доброг управљања свакако се не спречава део активности организованог криминала који је далеко еволуирао од почетних облика, и који се заснива на значајним транснационалним димензијама. За ту сферу организованог криминала проактивни репресивни рад нема замену у нерепресивном деловању, али је пропорционално учешће транснационалних активности у укупном волумену активности које сачињавају феномен познат као савремени „транснационални организовани криминал”, према налазима савремене криминологије, који су детаљно документовани у дисертацији, значајно мањи него што се обично мисли. Наиме, највећи део конкретних активности одвија се на начин који омогућава локализовано праћење и пре свега је локално мотивисан. Управо на основу овог увида је и формулисан један од најсавременијих модела полицијског рада за борбу против организованог криминала, тзв. flagging модел британске полиције, који омогућава поделу јурисдикција у праћењу, при чему се показује да највећи део активности организованог криминала спада у област рада локалних полицијских структура, и да се може географски релативно уско лоцирати. Синтетичким разматрањима у овом поглављу долази се до закључка у погледу тога каква би требало да буде пропорција репресивног и нерепресивног проактивног деловања против организованог криминала, каква би требало да буде улога појединих сегмената друштвеног система у тој подели рада, и какве су могућности да се спречи прогрес у активности организованог криминала ка моделу „новог ратујућег ентитета“, који предвиђају амерички теоретичари, комбинацијом кривичних и некривичних приступа од стране државе.

Закључна разматрања у дисертацији, такође, процењују реалистичан досег повољних последица које би у раду, а посебно у завршном поглављу изложена комбинована политика супротстављања организованом криминалу произвела у сфери

заштите доминиона, односно композитног корпуса људских и грађанских права захваћених кроз категорије и институције демократског политичког система.

Веома вредан део закључка је разрада комбинованог приступа контроли организованог криминала које повезује конкретне елементе свих претходних поглавља као структурне елементе хипотетичког модела којим је могуће спречити радикалну еволуцију организованог криминала ка формама које битно повећавају његов капацитет да угрози институционално посредоване односу у модерном политичком систему.

5. Остварени резултати и научни допринос дисертације

Докторска дисертација кандидаткиње мр Александре Булатовић оригиналан је и користан допринос науци у области криминологије будући да представља значајно истраживање организованог криминала као друштвене појаве која носи висок ниво друштвене опасности.

Све претходно наведено што се тиче предмета и циља докторске дисертације јасно указује на велику актуелност теме, односно предмета докторске дисертације, која је од великог, како научног, тако и практичног значаја. Остварењем циља докторске дисертације да се подробно објасне бројни феноменолошки аспекти организованог криминалитета, уз указивање на могући правац трасирања ефикасније контролне политике, остварен је значајан доктринарни резултат, те дат и врло солидан како научни тако и практични допринос, који може бити и од сасвим конкретне важности у реформским процесима у којима је Србија данас када се ради о контроли девијантних друштвених појава и повећању друштвене добробити што су централне развојне теме данас.

На основу свега претходно изложеног, Комисија је мишљења да докторска дисертација мр Александре Булатовић под насловом „Људска права у савременој политици борбе против транснационалног организованог криминала“ представља квалитетно, занимљиво и одговорно спроведено истраживање које може бити и од великог практичног значаја у предстојећој даљој реформи наше криминалне политике.

6. Закључак

На основу прегледа и оцене докторске дисертације под насловом „Људска права у савременој политици борбе против транснационалног оргнизованог криминала” мр Александре Булатовић, Комисија налази да је дисертација урађена у складу са одобреном пријавом, да је одликује добар методолошки приступ и добро промишљен концепт рада, уз складно коришћење релевантне научне литературе.

Дисертација која је предмет овог реферата је у свим својим деловима и саопштеним резултатима оригинално научно дело, плод самосталног истраживачког поступка и промишљања. На основу тога и свега у претходном тексту већ наведеног, Комисија има задовољство да

п р е д л о ж и

Наставно–научном већу Правног факултета Универзитета у Београду да прихвати овај рад као подобан за јавну одбрану, као и да одреди комисију пред којом ће мр Александре Булатовић бранити предметну докторску дисертацију, у чијем би саставу били потписници овог реферата.

У Београду, 13. јула 2016. године

ЧЛАНОВИ КОМИСИЈЕ

др Милан Шкулић

редовни професор Правног факултета
Универзитета у Београд

др Ивана Крстић

ванредни професор Правног факултета
Универзитета у Београду

др Јован Ћирић

Научни саветник
Институт за упоредно право у Београду
